

Başlık/ Title: Paris Barış Konferansı Öncesinde Haim Weizmann-Şerif Faysal Görüşmeleri ve Faysal'ın Konferansta Filistin Hakkındaki Talepleri / Before the Paris Peace Conference, Haim Weizmann-Sharif Faisal Meetings and Faisal's Demands on Palestine at the Conference

Yazar/ Author

Can Deveci

ORCID ID

0000-0002-2609-5365

Bu makaleye atıf için: Can Deveci, Paris Barış Konferansı Öncesinde Haim Weizmann-Şerif Faysal Görüşmeleri ve Faysal'ın Konferansta Filistin Hakkındaki Talepleri, *KARE*, no. 10 (2020): 140-156.

To cite this article: Can Deveci, Before the Paris Peace Conference, Haim Weizmann-Sharif Faisal Meetings and Faisal's Demands on Palestine at the Conference, *KARE*, no. 10 (2020): 140-156.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 6 Aralık / Dec 2020

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 26 Aralık / Dec 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 26 Aralık / Dec 2020

Web Sitesi: <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>

Makale göndermek için / Submit an Article: <http://dergipark.gov.tr/kare>

Uluslararası İndeksler/International Indexes

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List 2018 Kabul Tarihi /Acceptance Date: 11 Dec 2019

MLA International Bibliography: Kabul Tarihi /Acceptance Date : 28 Oct 2019

DRJI Directory of Research Journals Indexing: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 14 Oct 2019

EuroPub Database: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 26 Nov 2019

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Yazar: Can Deveci*

Paris Barış Konferansı Öncesinde Haim Weizmann-Şerif Faysal Görüşmeleri ve Faysal'ın Konferansta Filistin Hakkındaki Talepleri

Özet: İngiltere, 1763'ten itibaren Hindistan deniz yolu üzerinde siyasi, ekonomik hakimiyet kurmak, devam ettirmek amacıyla hareket etmiştir. Filistin, bu hat üzerinde bulunan Süveyş kanalının güvenliği için önemli bir yer tutmaktaydı. Bu sebeple İngiltere açısından her daim kontrol edilmeliydi. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında Ortadoğu'da, özelde ise Filistin'de yaşanan süreçte tam bir karmaşa hakimdi. Bunun temel nedeni İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin yıkılması hedefinde birleştirdiği müttefiklerine bölgeyi vaat etmesiydi. Fransa, Şerif Hüseyin ailesi ve Siyonistler vaatleri kendi istekleri doğrusunda anlamaktaydı. Savaş ertesinde ABD Başkanı Wilson'un ilkeleri etrafında toplanan Paris Barış Konferansı'nda da İngiltere'nin bölgedeki amaçlarına zıt bir süreç işleme ihtimali vardı. İngiltere'nin, hem vaatlerini hem de barış konferansı kararlarını kendi stratejisi çerçevesinde yönlendirmesi gerekmektedir. Bu nedenle Filistin-Suriye hattında İngiltere mandaterliğini kabul eden taleplerin konferansta dile getirilmesi elzemdi. Bu çerçevede İngiltere, Haim Weizmann ve Şerif Faysal'ı bir araya getirmiştir. Ardından her iki tarafı konferansa davet etmiş ve onlara sunum yaptırmıştır. Bu makalede her iki taraf arasında yapılan görüşmeye giden süreç ve Şerif Faysal'ın konferansta Filistin özelindeki talepleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Paris Barış Konferansı, Şerif Faysal, Filistin.

Before the Paris Peace Conference, Haim Weizmann- Sharif Faisal Meetings and Faisal's Demands on Palestine at the Conference

Abstract: Britain has acted to establish and maintain political and economic dominance on the Indian sea route since 1763. Palestine held an important place for the security of the Suez Canal on this line. For this reason, it should always be controlled for England. In the period, immediately after the First World War, there was a complete chaos in the Middle East, in Palestine. The main reason for this was that Britain promised the region to its allies, which it united in the aim of the destruction of the Ottoman Empire. France, the Sharif Huseyin family and the Zionists understood the promises according to their own wishes. In the Paris Peace Conference, which gathered around the principles of US President Wilson after the war, there was the possibility of a process contrary to Britain's goals in the region. Britain had to guide both its promises and peace conference decisions within the framework of its own strategy. For this reason, it was essential to express the demands that accepted the British mandate on the Palestine-Syria line at the conference. In this framework, Britain brought together Haim Weizmann and Sharif Faisal and made their agreements. Then he invited both parties to the conference and made a presentation. In this article, the process leading to the meeting between both parties and the demands of Sharif Faisal in the conference will be examined.

Keywords: Britain, Paris Peace Conference, Sharif Faisal, Palestine.

* Can Deveci, Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, cdeveci@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2609-5365.

Giriş

İngiltere'nin, Avrupa'da diğer devletler ile yaşadığı güç mücadeleleri neticesinde gerçekleşen Hindistan ve Ortadoğu politikaları Filistin stratejisini her daim etkilemiştir. İngiltere; 1763'te Hindistan'ı ve ardından bu ticaret yolu üzerinde yer alan Malta Adaları'nı (1800), Cebelitarık Boğazı'nı (1813), Aden'i (1839) ele geçirmiştir. İngiltere'nin denizlerde kurmaya çalıştığı bu güvenlik zincirini tamamlayan kara parçalarından birisi Filistin'dir. Filistin, herhangi bir yer altı zenginliğine sahip olmasa dahi tarihi süreç içerisinde görüldüğü üzere bir Hristiyan devletin işgal etmek isteyeceği kutsal bir bölgeydi. İngiltere ancak kutsal mekânların idaresini aldığı anda "*topraklarında güneş batmayan*" imparatorluğa dönüştürebilirdi. Filistin, 1798'de Napolyon'un Mısır'ı işgal etme girişimiyle Avrupa'da yaşanmakta olan güç mücadelesiyle tanışmıştır. Bu çerçevede İngiltere 1875'de Mısır Hidiv'i İsmail Paşa'dan Süveyş Kanal hisselerini almış ve 1878'de Kıbrıs'ı, 1881'de Mısır'ı ve 1882'de Sudan'ı işgal etmiştir. Filistin, Mısır ve Suriye hattında başlayan Avrupalı devletlerin güç mücadelesi Ortadoğu'ya hâkim olan Osmanlı Devleti'ni de bu rekabet ortamına sokmuştur.^{1 2} İngiltere bu gelişmeler sonucunda daha önce Hindistan yolunun güvenliği için geliştirdiği stratejilerini Ortadoğu ve Filistin için tekrar tanımlamıştır.

Filistin'in bu güç mücadelesini daha yoğun bir şekilde yaşaması Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Almanya ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu yanında savaşa girmesi neticesinde gerçekleşmiştir. Bu İttifak'ın karşısında İngiltere, Rusya ve Fransa bloğu bulunmaktadır.³ İngiltere, Hindistan yolunda inşa ettiği hakimiyetini yitirmemek adına Ortadoğu'da daha aktif ittifak sistemi kurmuştur. Öncelikle İngiltere, yanında yer alan büyük güçlerle gizli anlaşmalar imzalamıştır. Bunun yanı sıra daha küçük müttefiki sayılan Şerif Hüseyin ve Siyonist lider Haim Weizmann'a devlet vaadinde bulunmuştur.⁴ İngiltere'nin vaatlerinin

¹ Albert Hourani, *Arap Halkları Tarihi*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), 31.

² Hidiv İsmail, Mısır'ın Süveyş kanal Şirketi'ndeki hisselerini % 44'ünü 1875'de Britanya hükümetine sattı. Goldschmidt, Arthur -Lawrence Davidson, *Kısa Ortadoğu Tarihi*, (İstanbul: Doruk Yay, 2008), s. 252. Hidiv İsmail paşa döneminde Mısır'ın iç ve dış borcu toplam 400 milyon sterline ulaşmıştı. Borçların en büyük kısmı, İngiltere vatandaşı olan bankerlere ödenecek olanlardı. Süleyman Kızıltoprak, *Mısır'da İngiliz İşgali Osmanlı'nın Diplomasi Savaşı 1882-1887*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010), 28.

³ H. Bayram Soy, "II.Wilhelm, Weltpolitik ve II. Abdülhamit", *Yeni Türkiye Yayınları Türkler Ansiklopedisi* c.13 (2002): 27.

⁴ İngiltere'nin Şerif Hüseyin ve ailesi ile olan mektuplaşmalar için bkz. L/P&S/18/B222 From Mc Mahon to Sherif of Mecca, 30 August 1915. Hüseyin ve Mc Mahon arasındaki mektuplaşmaların genel hatları için bkz. J.C. Hurewitz, *Diplomacy in The Near and Middle East A Documentary*

ortak noktası Birinci Dünya Savaşı'nın başarılı bir şekilde tamamlanması ve Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıdır.⁵ Bu çerçevede İngiltere, Şam-Filistin hattında müttefiklerinin desteğiyle işgallerini yoğunlaştırmıştır. Nitekim Edmund Henry Hynman Allenby 14 Kasım 1917 Yafa'yı ve 9 Aralık 1917'de Kudüs'ü işgal etmiştir. Ayrıca General Allenby 30 Eylül 1918'de Şam'ı işgal ederek Suriye'ye de hakim olmuştur. Savaş sona erdikten sonra İngiltere'nin verdiği vaatler iç içe geçmiş ve bölgeye tam bir karmaşa hakim olmuştur.

Büyük güçler savaş sonrası süreci planlamak için Paris Barış Konferansı'nı toplama kararı almışlardır. ABD Başkanı Wilson'un 8 Ocak 1918'de yayınladığı on dört ilke, devlet kurmak isteyen halklara kendi kendini yönetme ve onları bu süreçte himaye edecek ülkeyi seçme hakkı vermeyi hedeflemekteydi. İngiltere, genelde Ortadoğu özelde Filistin-Suriye hattındaki stratejileri için Paris Barış Konferansı öncesinde Haim Weizmann ile Şerif Faysal'ı bir araya getirmeye çalışmıştır. Bu sayede İngiltere bölge halkının kendisini tercih ettiğini uluslararası bir toplantıda kabul ettirecekti. Böylelikle İngiltere, müttefiki ABD'nin ilkeleriyle çelişmeden toprak işgaline dayalı sömürgeciliği devam ettirecekti. Ayrıca Fransa'nın Suriye üzerinden Filistin'i talep etmesini de engelleyecekti.

İngiltere, Ortadoğu'da kendisiyle rekabet edecek bir büyük güç istememekteydi. Bunun yerine İngiltere'ye bağımlı daha parçalı, küçük devletlerden oluşan bir bölge tasarlamaktaydı. İngiltere'nin Weizmann ile Faysal'ı bir araya getirmesinin diğer yararı da Filistin'de kurduğu askeri idare ile bölgeyi yöneten Edmund Henry Hynman Allenby'in bölgeyi çatışmadan yönetmesine katkı sunmak ve böylece askeri masrafları azaltmaktı. Bu makalede İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda bir araya gelen iki müttefikin; Haim Weizmann ile Şerif Faysal'ın görüşmeleri ve Faysal'ın Paris Barış Konferansı'nda Filistin hakkında talepleri incelenmeye çalışılacaktır.

Record 1535-1956, (Newyork: Archive Editions, 1956),Vol:2, 13-17. Mektuplaşmalar Türkçe literatürde de değerlendirilmiştir. Salahi Sonyel, "Albay T.E. Lawrence Haşimi Araçlarını Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı Ayaklanmaları için Nasıl Aldattı", *Belleter* c. LI, Sayı. 199 (1987): 231-279. İsmail Köse, *Arap İsyanı*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2019); Şerif Hüseyin isyanıyla ilgili farklı bir değerlendirme için bkz. M. Talha Çiçek, "Erken Cumhuriyet Dönemi Ders Kitapları Çerçevesinde Türk Ulus Kimliği İnşası ve "Arap İhaneti", *Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* c. 17 sayı 32 (2012/1): 169-188. M. Talha Çiçek, İttihatçılar ve Şerif Hüseyin Mekke İsyanı'nın Nedenleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Tarih ve Toplum* c.8, (2013): 41-57.

⁵ Mim Kemal Öke, *Siyonizm'den Uygurluklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, İstanbul, 2002, *Ufuk Kitapları*, s.56. Almanya, Osmanlı ve İngiltere ekseninde yaşanan süreç için bkz. Bonyer Waylet-Ernst Jackh, *İmparatorluk Stratejileri ve Ortadoğu'da Alman İngiliz Mücadelesi*, Çev. Vedat Atilla, (İstanbul: Nemesis Kitaplığı,2004).

İngiltere'nin Weizmann ve Faysal'ı bir araya getirme süreci

İngiltere Paris Barış Konferansı öncesinde bölgedeki iki müttefikini bir araya getirerek Fransa karşısında elini güçlendirmek istemiştir. Bu hedef için öncelikle Filistin'de 1917 yılı içerisinde gerçekleşen bir dizi olay neticesinde ortaya çıkan hoşnutsuzluğun giderilmesi gerekmektedir. Balfour Deklarasyonu'nun 1917'de yayınlanması, aynı yıl içerisinde İngiltere tarafından Kudüs'ün ve Filistin'in işgal edilmesiyle, Araplar arasında memnuniyetsizlik artmıştır. Deklarasyonda Arapların isminin dahi geçmemesi ve İngiltere'nin, Siyonistlere doğrudan açık bir şekilde destek vermesi, Filistin'de kendi devletlerini kurmayı amaçlayan Araplarda hayal kırıklığı yaratmıştır. Bunun yanı sıra Filistin'e Yahudi göçlerinin artması ve gelenlerin kendileriyle beraber yaşam tarzlarını getirmesi gündelik hayatına devam eden Araplar ile tatsız olayların yaşanmasına neden olmaktadır. Göçlerle gelen Yahudilerin Filistin genelinde İsrail'in günümüzdeki bayrağını asması ise iki toplum arasındaki gerilimi daha da arttırmıştır.⁶ Bayrak asılması meselesi Araplara göre bir egemenlik ihlaliydi. İngiltere, hoşnutsuzluğu gidermediği takdirde bölge halkına kendisini kabul ettirmekte zorlanabilirdi. Bu nedenle İngiltere, Filistin'deki son durumu tespit etmek üzere bir komisyon kurmuştur.

İngiltere, Komisyon başkanı olarak Dünya Siyonist Organizasyonu lideri Haim Weizmann'ı belirlemiştir. Komisyon üyeleri; Fransa'dan Sylvain Levi, İtalya'dan Angelo Levi, İngiltere'den Joseph Cowen, James de Rothschild, David Elder ve Leon Simon'dur. İngiltere Savaş Kabinesi sekreteri Ormsby Gore komisyonun Filistin askeri yönetimiyle irtibatını sağlamıştır. Gore, General Allenby'nin siyasal konulardaki subayı Gilbert Clayton'a bağlı çalışmıştır.⁷ Komisyon, Filistin'in Balfour Deklarasyonu ile vaat edilen Yahudi Ulusal Evi'ni oluşturmaya elverişli olup olmadığını araştırmakla görevlidir.

İngiltere tarafından komisyona verilen diğer görev ise başta Müslüman Araplar ve Hristiyanlar olmak üzere toplumun tüm kesimiyle görüşerek onların endişelerini azaltmaktır. Komisyonun tüm masraflarını üye göndermeyen ABD Siyonistleri karşılamıştır. Komisyon; Kudüs, Yafa, Tel-Aviv ve ülke genelinde çeşitli toplantılar yapmıştır.⁸ Toplantılar, İngiltere

⁶ FO/141/4759, From Foreign Office to High Commissioner for Egypt, Telegram No. 218, Document: 113, 13 February 1918.

⁷ Barnett Litvinoff, *The Letter and Papers of Chaim Weizmann*, (Jerusalem: Transaction Books Rutgers University Israel University Press, 1983) 173-175; Yehuda Reinharz, *Chaim Weizmann the Making of a Statesman*, (London: Brandies University Press, 2001) 227-228.

⁸ FO/141/4759, From Foreign Office to High Commissioner for Egypt, Telegram No. 218, Document: 113, 13 February 1918.

askeri yöneticilerinin himayelerinde gerçekleştirilmiş ve toplumun tüm kesimlerinin katılımı sağlanmıştır. Weizmann ve Faysal'ın ilk görüşme süreci de bu komisyonun faaliyetleri etrafında şekillenmiştir. Bu sayede İngiltere'nin Filistin'i işgali ve Siyonist hedefler aklanmaya çalışılmıştır.

İngiltere askeri yönetiminin Kudüs Valisi Ronald Storrs, komisyonu başta Filistinli Araplar ve toplumun önde gelenleriyle buluşturmak amacıyla 11 Nisan 1918'de kendi evinde akşam yemeğine davet etmiştir. Bu görüşme Filistinli Araplar ile Siyonistlerin bu çerçevede ilk görüşmesidir. Toplantıya, Kudüs Müftüsü Kemal El-Hüseyini, Kudüs Belediye Başkanı Musa Kazım El-Hüseyini, Kudüs Latin Katolik Patriği Abu Suan, Osmanlı Devleti'nin eski bölge yöneticisi Arif Paşa, Kudüs Ermeni Toplum Patriği Thorgom Kushagian, Ortodoks Hristiyanların temsilcisi D. Salameh, Kudüs Eğitim direktörü İsmail El Hüseyini ve Weizmann'ın başkanlığını yaptığı komisyon katılmıştır. Ronald Storrs, toplantıyı Mısır ve diğer Arap ülkelerinde yayın yapan gazetelerde haber yaptırmıştır. Filistin gazeteleri de Arapça, İngilizce ve İbranca dillerinde bu haberi yayınlamıştır.⁹

Weizmann, Balfour Deklarasyonu'nun içeriğinden bahis etmiş ve yanlış anlaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Weizmann, Siyonistlerin Filistin'i geliştirmek amacıyla iş birliği yapmak istediğini söylemiştir. Resmi dil konusunda İbranca'yı ön plana çıkarmış, Filistin'in gelişimi için Yahudi göçlerinin gerekliliğine değinmiş, 2000 yıl önce atalarının Filistin'de uluslararası bir medeniyet kurduğunu bu nedenle Siyonistlerin Filistin'e gelmediğini tarihi bağlar nedeniyle geri döndüklerini söylemiştir. Fakat Weizmann'ın, yukarıdaki ifadeleri ve toplantı sırasında Siyonist hedefleri anlatırken keskin sözler kullanması Arapları rahatsız etmiştir.¹⁰ Komisyondan sorumlu olan Gilbert Clayton, konuşmanın genel içeriğinden memnun olmasına rağmen Weizmann'ın konuşmasında sarf ettiği ifadeler konusunda raporunu üstlerine göndermiştir.

Weizmann, daha sonra Yafa'dan sorumlu İngiltere askeri yöneticisinin himayelerinde 8 Mayıs 1918'de gerçekleştirilen küçük bir toplantıya katılmıştır. Weizmann, "Filistin'in Geleceği" başlığıyla yaptığı sunumunda 1917 sonrasında yaşanan gelişmelerden ve Siyonist organizasyondan bahis etmiştir. Konuşma esnasında salondaki Araplarla arasında tartışma

⁹ FO/141/4759, From Foreign Office to High Commissioner for Egypt, Telegram No. 218, Document: 113, 13 February 1918; Neil Caplan, *Futile Diplomacy early Arab-Zionist Negotiation Attempts 1913-1931*, (London: Routledge, 2015), s. 33; Reinharz, *Chaim Weizmann*, s. 250.

¹⁰ F0141/803 Document No: 4759/157 Brig.-Gen. G.F. Clayton, Egyptian Expeditionary Force, to Sir R. Wingate, High Commissioner for Egypt, Cairo, Report of Speeches given at a Dinner in Jerusalem on the 27th April attended by Or Weizmann, Leader of the Zionist Commission, 4 May 1918, s. 1-4; Litvinoff, *The Letter and Papers of Chaim Weizmann*, s. 182-185.

yaşanmıştır. Ormsby Gore, tartışma esnasında Hristiyan ve Müslüman Arap entelektüellerin Siyonist hedeflerden rahatsız olduklarını tespit etmiştir. Ayrıca daha önceden Weizmann ile akşam yemeğinde görüşen önde gelen Arap liderler de bir daha görüşmeme kararı alarak tepkilerini göstermişlerdir. Olayların üst üste gelmesi üzerine Gilbert Clayton, Weizmann'a İngiltere'nin uzun yıllardır görüştüğü müttefiki Şerif Faysal ile görüşmesini önermiştir.¹¹ İngiltere'nin Şerif Faysal'ı ön plana çıkarmasının ana gayesi kuvvetli bir lider aracılığıyla Filistinli Arapları ikna etmektir. Bu sayede İngiltere, Filistin'i ilgilendiren herhangi bir kararı tek bir kişi aracılığıyla alacaktı. Hatta İngiltere, Faysal'ın bölgede lider olarak karşılığı var mı / yok mu bu konuyla ilgilenmemektedir. Önemli olan Faysal'ın lider şeklinde hem bölgeye hem de uluslararası platforma sunulması ve kabul ettirilmesi idi.

Weizmann-Faysal Görüşmeleri

Haim Weizmann, Şerif Faysal ile 3 Haziran 1918'de Faysal'ın Akabe Körfezi yakınlarındaki yerleşkesinde görüşmüştür. İngiltere'nin isteği doğrultusunda toplantı yapsalar da buluşmalarının farklı nedenleri vardı. Öncelikle her iki lider de İngiltere ve Fransa arasında 16 Mayıs 1916'da imzalanan Sykes-Picot Anlaşmasını yeni öğrenmiştir. Weizmann ve Faysal'ın anlaşmanın içeriğinden anladıkları temel argüman Fransa'nın Filistin ve Lübnan'ın dahil olduğu Suriye'yi yönetecegiydi. Gerçek olan şuydu ki Fransa Suriye'yi istemektedir. Her iki lider Fransa yerine daha liberal yönetim tarzına sahip müttefikleri İngiltere'yi tercih etmekteydi. İngiltere, Yahudilere ve Araplara uzun yıllardır istedikleri bağımsız devletlerini verebilirdi. Bu nedenle Weizmann ve Faysal, Wilson ilkeleri içerisinde bulunan gizli anlaşmaların iptali maddesini gündeme getirerek Sykes-Picot anlaşmasının gözden geçirilmesini savunmaktaydılar.¹² Weizmann ve Faysal, yaklaşan Paris Barış Konferansı'nda bu düşünceleri dile getirerek başarılı olacaklarına inanmışlardır.

Weizmann'ın, Şerif Faysal ile görüşme nedenleri ise Filistin'de, Arapların yoğun yaşadığı diğer bölgelerde liderlik yapabilecek birinin

¹¹ FO/141/4759/803 Document No: 125, Brig.-Gen. G.F. Clayton, Egyptian Expeditionary Force, to Rt. Hon. A.J. Balfour, Foreign Office; Caplan, *Futile Diplomacy early Arab-Zionist Negotiation Attempts 1913-1931*, s. 31; Tom Segev, *One Palestine Complete Jews And Arabs Under The British Mandate*, (London: Abacus, 2000) 110.

¹² Caplan, *Futile Diplomacy early Arab-Zionist Negotiation Attempts 1913-1931*, s. 37; Howard M. Sachar, *A History Of Israel*, (Newyork: Alfred A. Knoff, 1989), s. 97; Anita Shapira, *Israel a History*, (USA: Brandeis University Press, 2012) 120; Weizmann anılarında Filistin'de Şerif Hüseyin ile görüşmeyi planladığını fakat bunun gerçekleşmediğini ifade etmiştir Litvinoff, *The Letter and Papers of Chaim Weizmann*, s. 187.

bulunmamasıydı. Weizmann'a göre, Faysal'ın, Filistin'de karar alacak lider olarak öne çıkarılması kurulacak bir Yahudi devleti/yurdu için daha avantajlıydı. Çünkü Şerif Faysal, Hicaz merkezli Suriye'nin dâhil olduğu bir Arap krallığı istemekteydi. Faysal'a göre Filistin, İngiltere mandaterliğinde ya da uluslararası bir yönetimde kalabilirdi. Filistin'in dâhil edildiği bir Suriye, uluslararası bir toplantıda kabul edilirse Siyonistlerin tüm emekleri boşa gidebilirdi.¹³

Şerif Faysal'ın, Siyonistlerle görüşmesinin arka planında Paris Barış Konferansı'nda kendi isteklerinin kabul edilmesi amacıyla Siyonist lobi gücünden yararlanmak vardı. Şerif Faysal ve danışmanı T. E. Lawrence, Siyonistlerin diplomasi gücünün Filistin'i ve Arap devletini geliştirmeye yeteceğini düşünmekteydi. Arapların, Siyonistlerden ülkeleri için yatırım fonu bulunması, liman ticareti ve tarımın geliştirilmesi noktasında öğrenecekleri çok şey vardı.¹⁴ Liderlerin görüşme nedenleri birbirlerini tamamlar niteliktedir. Şerif Faysal, Suriye'de askeri ve politik yönden başarılı olmalı, Siyonistler de, lobi gücünü kullanarak masada bunu tamamlamalıydı.

Weizmann, Akabe körfezindeki kampa vardığında Faysal'ın 3000 düzenli askere sahip olduğunu, geri kalan askerlerin ise bedevilerden meydana geldiğini görmüştür. Görüşmenin gerçekleştiği Haziran 1918'de Şerif Faysal, Hicaz demiryolunu ele geçirmek amacıyla askerlerini eğitmekteydi. Askerlere, baskın sırasında neler yapması gerektiğini aktaran ise T. E. Lawrence'tır. Weizmann'ın aktardığına göre, 4 Haziran 1918 sabahında Faysal, onu çok saygılı bir şekilde karargâhına kabul etmiştir. Weizmann, Arapların ve Yahudilerin ortak çıkarlara sahip iki topluluk olarak iş birliği yapmaları gerektiğini söylemiştir. Weizmann, Şam'ın kuzeyindeki topraklara Fransa'nın erişmemesi için beraber çalışmayı teklif etmiştir. Weizmann, Filistin'de Balfour Deklarasyonu'nun bir Yahudi devleti kurulmasını içermeyeceğini ve Yahudi göçlerinin Araplara zarar vermeyeceğinden söz etmiştir. Faysal'dan, Arapları ikna etmek için yardım istemiştir. Faysal, Yahudiler ve Arapların semitik kökenden gelen tek bir toplum olduğunu açıklamış ve yardımcı olacağını ifade etmiştir. Weizman, ilerleyen aylarda İngiliz görevliler Gilbert Clayton, Ormsby Gore, T.E. Lawrence'in katılımıyla bir toplantıda Şerif Faysal ile tekrar görüşmek istemiştir. Faysal, Babası Şerif

¹³ FO 371/3395 Document No: 137 Secret report on the existing Political Situation in Palestine and Contiguous Areas by Maj. W. Ormsby-Gore, 22 August 1918, s. 8, Reinharz, *Chaim Weizmann*, s. 255, 256; Segev, *One Palestine Complete Jews And Arabs Under The British Mandate*, s. 111.

¹⁴ FO 371/3395 Document No: 137 Secret report on the existing Political Situation in Palestine and Contiguous Areas by Maj. W. Ormsby-Gore, 22 August 1918, s. 8; Caplan, *Futile Diplomacy early Arab-Zionist Negotiation Attempts 1913-1931*, s. 38.

Hüseyin ile görüşmeden bir taahhüde girmeyeceğini söylemiştir.¹⁵ Faysal-Weizmann arasında bu görüşmede bir anlaşma metni ortaya çıkmamıştır. Bu görüşme sonrasında Siyonistler, Filistin için tek lider olarak ailesini ve Şerif Faysal'ı görmeye başlamıştır. Böylelikle Paris Barış Konferansı öncesinde Siyonistler ve Şerif Faysal arasında fiili bir uyum ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti sonrası Ortadoğu ve Filistin hakkında karar alınan Paris Barış Konferansı'nda Filistin kendine ait bir lider tarafından temsil edilememiştir.

Ormsby Gore'un hazırladığı rapordan anlaşıldığı üzere İngiltere iki müttefikinin yaklaşmasından memnundur. Gore, Filistin'deki komisyonun faaliyetleri hakkında 22 Ağustos 1918'de rapor hazırlamış ve Paris Barış Konferansı öncesinde Dış İşleri Bakanlığı'na bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Weizmann-Faysal görüşmesinin İngiltere'nin stratejisine uygun bir şekilde geçtiğini yazmıştır. İrtibat subayı Ormsby Gore, Paris Barış Konferansı'nda Siyonistler ve Faysal'ın Filistin'deki statüsünün belirlenmesini, Majesteleri Hükümetinin bu realite çerçevesinde ortaya çıkacak Filistin sınırlarını müttefiki Fransa'ya kabul ettirmesini tavsiye etmiştir.¹⁶ Aslında Gore, İngiltere Dış İşleri Bakanlığı'nın Sykes Picot anlaşmasını gözden geçirmesini istemiştir. Çünkü Sykes Picot İngiltere'nin, Siyonistler, Araplar ve Fransa'yı vaatlerle bir araya getirdiği ve Ortadoğu'da karmaşaya neden olan anlaşmaydı. Bu doğrultuda Şerif Faysal ve Weizmann'ın ikinci görüşmesi öncesinde her iki tarafı ilgilendiren ve İngiltere'nin Filistin politikalarını netleştiren bir gelişme yaşanmıştır.

İngiltere Başbakanı Lloyd George, Filistin'den gelen raporlar ve General Allenby'nin Eylül 1918'de Şam'ı işgal etmesi üzerine savaş koşullarının değiştiğini öne sürerek Fransa'yla imzalanan Sykes-Picot Anlaşması'nın geçersizliğini ilan etmiştir. Bu tarihten itibaren Suriye, İşgal Edilmiş Düşman Toprağı (OETA) statüsüyle üç parçaya ayrılarak Allenby'nin kontrolüne girmiştir. Fransa ve Faysal; Allenby'nin kontrolünde kendilerine belirlenen

¹⁵ F0371/3395 Document No: 135 Brig.-Gen. G.F. Clayton, Egyptian Expeditionary Force, to Rt. Hon. A.J. Balfour, Foreign Office, together with extracts from minutes of the 17th meeting of the Zionist Commission, 11 July 1918, s. 2-4; Mahdi Abdul Hadi, *Document on Palestine*, (Jerusalem: Passia, 2007), Vol.1, 38, Weizmann, eşine yazdığı mektupta Faysal için "o bir lider" demiştir. Segev, *One Palestine Complete Jews And Arabs Under The British Mandate*, s. 112; Reinharz, *Chaim Weizmann*, s.256; Weizmann, Arapça konuşmadığı için Faysal karşısında dezavantaja sahipti. Weizmann'ın, İngilizce konuşmasını ona eşlik eden bir İngiltere askeri memuru Arapça'ya çevirmiştir. Fakat memurun Arapça düzeyi de zayıftır. Litvinoff, *The Letter and Papers of Chaim Weizmann*, s. 187-188.

¹⁶ FO 371/3395 Document No: 137, Secret report on the existing Political Situation in Palestine and Contiguous Areas by Maj. W. Ormsby-Gore, 22 August 1918, s. 10.

kısımları yönetmiştir.¹⁷ Farklı bir açıdan değerlendirildiğinde İngiltere, Sykes-Picot Anlaşması'nı iptal ederek diğer müttefiki ABD'nin gizli anlaşmaların kaldırılması ilkesine uymuştur. Böylelikle İngiltere, Fransa yerine ABD ile hareket edeceğini göstermiştir.

İngiltere'nin bu hamlesiyle Siyonistler ve Faysal daha rahat hareket etmiştir. Faysal ve danışmanı T.E. Lawrence, Paris Barış Konferansı öncesinde diplomatik temaslarda bulunmak amacıyla 10 Aralık 1918'de Londra'ya gitmiştir. Lord Rothschild, Londra'ya gelen Şerif Faysal adına onur yemeği düzenlemiştir. Faysal, aynı kökenden gelen Yahudilerin ve Arapların Avrupa'nın ideallerinden ödün vermeden Filistin'de devlet kuracaklarını açıklamıştır. İki toplumun uyum içerisinde ülkelerini geliştireceğini de eklemiştir.¹⁸ Böylelikle 1918 yaz aylarında başlayan görüşme süreci anlaşmayla neticelenmiştir. Bu anlaşmanın temel argümanı Paris Barış Konferansı'nda Siyonistlerin ve Faysal'ın ortak hareket etmesine dayanmaktaydı.

Faysal ve Weizmann arasında 3 Ocak 1919'da Londra'da imzalanan anlaşmaya göre, Faysal yönetiminde bir Arap Devleti ve İngiltere kontrolünde Filistin devleti kurulacaktı. Siyonistler, Filistin devleti içerisinde hükümette yer alacaktı. Her iki devlet birbirlerinin topraklarına saygılı bir ilişki kuracak ve her iki taraf iyi niyetle iş birliği yapacaktı. Paris Barış Konferansı müzakereleri sonlandığında, her iki tarafın temsilcilerinin katıldığı bir komisyon Arap Devleti ve Filistin'in sınırlarını belirleyecekti. Filistin'in anayasası ve yönetimi, İngiltere hükümetinin 2 Kasım 1917'de yayınladığı Balfour Deklarasyonu'nun içerdiği tüm noktalara uygun şekilde hazırlanacaktı. Filistin'e fazla sayıda Yahudi göçünün düzenlenebilmesi ve göç edenlerin tarıma elverişli topraklara yerleştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktı. Aynı önlemler Arap çiftçileri ve yarıcılar içinde alınacak ve her iki tarafın hakları korunacaktı. Dini ibadetler herhangi bir ırk ayırt etmeden özgür bir şekilde yapılacak ve bu nedenle dini özgürlükler hukuk ya da başka bir düzenleme ile kısıtlanmayacaktı. İslam dini açısından kutsal sayılan mekânları Müslümanlar yönetecekti. Siyonist Organizasyon, Filistin'e uzmanlardan meydana gelen bir komisyon gönderecek ve ülkenin ekonomik

¹⁷ Andrew Mango-Robert Mcnamara, T.G. Frasaer, *Modern Ortadoğu'nun Kuruluşu*, (İstanbul: Remzi Kitapevi, 2011), s. 139; Litvinoff, *The Letter and Papers of Chaim Weizmann*, s.200-202. Filistin'de kurulan askeri yönetimin yapısı için bkz. Deveci, C , "General Allenby Döneminde Filistin'de Askeri Yönetim ve Nebi Musa Olayları (1917-1920)", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8 (2018): 35-50.

¹⁸ Elie Kedourie, *England and the Middle East The Destruction of the Ottoman Empire 1914-1921*, (London: Mansell Publishing Limited,1987) 152; Reinhartz, *Chaim Weizmann*, s. 272-273; Segev, *One Palestine Complete Jews And Arabs Under The British Mandate*, s. 121.

imkânlarının tespitini yaptırarak nasıl geliştirileceğini her iki tarafa rapor edecekti. Aynı komisyon Arap Devleti'nde de araştırmalarda bulunacak ve Siyonist organizasyon Arap devletinin ekonomik gelişimi için elinden gelen bütün çabayı gösterecekti. Her iki taraf İngiltere'nin garantörlüğünde anlaşmaya uyacaktı.¹⁹ Anlaşmada Arap Devleti ve Filistin şeklinde iki ayırım yapılması dikkat çekicidir. Buradan anlaşılan Filistin'in, Suriye'den bağımsız bir devlet olacağıdır. Diğer temel sorun ise Filistinli liderlerden ya da halktan herhangi bir kişinin anlaşmaya dair görüşünün sorulmamasıdır.

Faysal, bu anlaşmayı imzalamasına rağmen şerh koymuştur. Buna göre Arapların İngiltere Dış İşleri Bakanlığı'ndan talep ettiği bağımsızlıklarını elde etmesi şartıyla maddeleri imzaladığını beyan etmiştir. Eğer bu konuda en ufak bir değişiklik yaşanursa anlaşmanın tek bir kelimesine bağlı kalmayacağını ve anlaşmayı geçersiz sayacağını gerçek belgenin üzerine Arapça yazarak imzalamıştır. Lawrence, bu metni İngilizce'ye genel hatlarıyla çevirerek belgeye eklemiştir.²⁰ Bu şerhten anlaşılacağı üzere Şerif Faysal, Siyonist Organizasyon'dan İngiltere Dış İşleri'ndeki lobi ilişkilerini kullanmasını istemiştir. Diğer açıdan bakıldığında Faysal, Siyonistlerin diplomatik bağlarının güçlü olduğunu tanımıştır.

Filistin pazarlık konusu yapılarak Siyonistler ve Şerif Faysal istediklerini Paris Barış Konferansı öncesinde almıştır. Siyonistler, Şerif Faysal nezdinde Araplara Balfour Deklarasyonu'nu kabul ettirdiğini, Şerif Faysal ise Arap Devleti'nin kurulması için İngiltere ve uluslararası Siyonist lobi desteğini garanti ettiğini düşünmekteydi. İngiltere, Filistin'de iki müttefikini uyumlu hale getirerek bölge insanlarının kendisini mandater güç istediğini ABD'ye kolay kabul ettireceğini planlamaktaydı. Her iki lider konferansta Fransa

¹⁹ Hadi, *Document on Palestine*, s. 45; Sachar, *A History Of Israel*, s. 121; Kedourie, *England and the Middle East The Destruction of the Ottoman Empire 1914-1921*, s. 156.

²⁰ Hadi, *Document on Palestine*, s. 45; Litvinoff, *The Letter and Papers of Chaim Weizmann*, s. 218-220; Uzun yıllar sonra Arap tarihçiliğinde Faysal'ın Filistin'i Siyonistlere terk ettiği tartışması üzerine tartışmalar çıkınca Arap Tarihçisi George Antonius, Şerif Faysal'ın bu anlaşmayı Lawrence ve İngiltere'nin baskısı altında imzaladığını savunmuştur. Hatta bir adım daha ileri giderek, Faysal'ın Avrupa diplomasisinin inceliklerini bilmediğini söylemiştir. Faysal'ın, Yahudi göçlerine izin verdiğine dair eleştiriler üzerine ise göçlerin insani durum gözetilerek yapıldığını iddia etmiştir. George Antonius, *The Arab Awakening*, (Lippincott Press, 1939) 284,298.

Makalemiz konusu dışında kalmasına rağmen şunu belirtmeliyiz ki; Faysal, anlaşmaya koyduğu şerhte haklı çıkmış ve 18-26 Nisan 1920 San-Remo Konferansı'nda İngiltere-Fransa'nın Suriye konusunda anlaşması neticesinde Faysal bu şerhini uygulayarak anlaşmadan vazgeçtiğini ilan etmiştir. Suriye'de Arap Krallığı kurmuş Fakat Fransız askeri üstünlüğüne dayanamamıştır. Temmuz 1920'de Faysal Suriye'yi terk etmek zorunda kalmıştır. (Y.N)

himayesini istememe konusunda mutabık kalmış gibiydi. Fakat bu durum Paris Barış Konferansı'nın tartışmalı geçeceğinin de bir işaretiydi.

Paris Barış Konferansında Faysal'ın Filistin'e Dair Talepleri

ABD Başkanı Wilson'un 8 Ocak 1918'de on dört ilkeyi açıkladığı konuşmasında savaşta yenilen imparatorluklardan geriye kalan halkların, yeni bir devlet kurmak için yardım istedikleri Batılı ülkeyi seçmelerine izin verilmesi gerektiğini ve bu şekilde halkların kendi kendilerini yönetme ilkesinin yolunun açılacağını müttefiklerine ifade etmiştir. Bu sayede Paris Barış Konferansı görüşmelerinde birçok lider, temsil ettikleri halkların taleplerini dile getirmek amacıyla Yüksek Konsey'e sunum yapmıştır. Yüksek Konsey; İngiltere, ABD, Fransa, İtalya ve Japonya'nın temsilcilerinden meydana gelmekteydi. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'nin yönettiği bölgelerdeki halklar, gerek toprak taleplerini gerekse siyasal bağımsızlıklarını çeşitli tarihlerde Yüksek Konsey önünde dile getirmiştir.²¹ Ayrıca Paris Barış Konferansı'na katılan Batılı ülkeler Osmanlı Devleti'nin yönettiği Arap topraklarında yaşayan insanların kendi kendilerini yönetene kadar bir büyük devlet tarafından desteklenmesi gerektiğine karar vermiştir. Filistin konusunda ise İngiltere, taleplerini dile getirmek üzere Siyonistleri ve Şerif Faysal'ı davet etmiştir. Böylelikle Paris Barış Konferansı'nda Filistin konusu tartışılmaya başlanmıştır.

Şerif Faysal'ın İngiliz danışmanı Lawrence, 8 Kasım 1918'de Şerif Hüseyin'e izin vermesi halinde onu temsil etmek üzere Faysal'ın Paris Barış Konferansı'na gitmek istediğini bir telgrafla bildirmiş ve Mısır'dan Paris'e kalkacak bir gemi için General Allenby ile görüşeceklerini de eklemiştir. Lawrence, Paris'te Faysal'ın İngiltere, Fransa, İtalya ve ABD temsilcilerinin önünde konuşma yapacağını Şerif Hüseyin'e belirtmiştir. Faysal, Lübnan'da 16 Kasım 1918'de konuştuğu İngiliz Albay Cornwallis'e Araplar adına yapacağı sunum ile ABD Başkanı Wilson'u etkileyerek kendi kendilerini yönetmeleri için karar aldirmek istediğini, bölgede gittikçe yükselen Fransız etkisinin bir Arap krallığı kurulmasına engel olacağını, Fransızların Suriye'deki faaliyetlerinden Arapların rahatsız olduğunu ifade etmiştir. Nitekim Şerif Faysal, babası Hüseyin'in izin vermesiyle hedeflerini gerçekleştirmek üzere 21 Kasım 1918'de İngiliz savaş gemisiyle Avrupa'ya gitmek için yola çıkmıştır. Faysal, 10 Aralık 1918'de İngiltere'ye varmış diplomatik görüşmelerde bulunmuş ve 3 Ocak 1919'da Siyonistlerle

²¹ Paris Barış Konferansı'nda Ermeniler ve Kürtlerin talepleri için bkz. Kadir Kasalak, Paris Barış Konferansı'nda Ermeniler ve Kürtler, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Elazığ, c. VIII, s.1 (2012): 101-121.

anlaşmıştır.²² Bu seyahat neticesinde Şerif Faysal ilk kez uluslararası bir konferansta taleplerini kabul ettirmeyi amaçlamaktaydı.

Şerif Faysal, İngiltere'de gerekli görüşmeleri yaptıktan sonra 7 Ocak 1919'da Paris'e geçmiştir. Paris Barış Konferansı'nın 6 Şubat 1919 tarihli oturumunda ise Şerif Faysal, Arapları temsilen konuşmasını yapmıştır. Faysal'a Nuri Paşa ve danışmanı T. E. Lawrence eşlik etmiştir. Paris Barış Konferansı'nın 6 Şubat 1919 tarihli oturumunda ABD'yi, Başkan Wilson, Dış İşleri Bakanı Robert Lansing, L. Harrison; İngiltere'yi Başbakan Lloyd George, Dış İşleri Bakanı Arthur Balfour Louis Botha; Fransa'yı, Başbakan Georges Clemenceau, Dış İşleri Bakanı Stéphen Pichon; İtalya'yı, Başbakan Orlando Dış İşleri Bakanı Baron Sonnino ve Japonya'yı Baron Makino ve E. Matsui temsil etmiştir.²³

Şerif Faysal; Yüksek Konsey'e, Hicaz Kralı Babası Şerif Hüseyin, İskenderun-Diyarbakır hattının güneyinde kalan ve Arapça konuşan halklar adına konferansa katıldığını deklare etmiştir. Bu bölgenin önemli medeniyetlere ev sahipliği yaptığını ve insanların dünyada halen önemli bir rol oynayabileceğini açıklamıştır. Faysal'a göre bu hattın özelliği insanların Arapça konuşması ve Sami kökenden gelmesiydi. Faysal bölgenin homojen yapısını vurgulamak için yabancı oranını yüzde bir şeklinde belirtmiştir.²⁴ Faysal, Paris Barış Konferansı'na Ortadoğu bölgesinin tüm Arapları adına konuşma yapan lider sayılmasına rağmen yabancılara yüzde bir gibi düşük bir oran vermesi sunumunun inandırıcılığını sarsmıştır. Çünkü bölgede birçok farklı dil konuşulmakta ve farklı etnik, dini topluluklar yaşamaktadır.

²² CAB 27\36, *Lawrence's Message to King Hussein*, 8 November 1918; Şerif Faysal'ın Fransızları İngiltere görevlisiyle konuşurken eleştirmiş ve konferanstan beklentilerini ona anlatmıştır. FO\882\13, *Colonel Cornwallis's Report on Talks with Amir Faisal at Beirut*, 19 November 1918.

²³ FO\686\40, *From King Hussein to Amir Faisal*, 14 December 1918; David Hunter Miller, *My Diary at Conference of Paris With Documents*, (Newyork, 1924), Vol. 4, s. 297-299; Sachar, *A History Of Israel*, s. 121; Şerif Faysal, Arap çıkarlarını içeren bir bildiriye 1 Ocak 1919'da yayınlamıştır. Buna göre Şerif Faysal, Mezopotamya, Cezire, Necid, Yemen ve Hicaz'ın tek tek özerk olduğu, bağımsız bir Arap birliğini istediğini fakat her bölge için farklı hükümet şekillerinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Faysal, Suriye'nin bağımsızlığa kavuşturularak, ücretli yabancı uzmanlar aracılığıyla ülkenin yönetiminin, ekonomisinin geliştirilmesini istemiştir. Şerif Faysal, Filistin konusunda ise, nüfusun çoğunluğunu Arapların meydana getirdiğini, Yahudi nüfusunun azlığı nedeniyle Araplar arasında bir sorun olmadığını, her iki toplum arasında eşitliğin sağlanması için büyük bir gücün sorumluluk alması gerektiğini ifade etmiştir. H. W. V. Temperley, *History of Paris Peace Conference*, (London: Oxford University Press, 1924), vol: 6, s.145. Margaret Macmillan, *1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi*, çev. Belkis Dışbudak, (İstanbul: Alfa yay, 2015), s. 594-595.

²⁴ Foreign Relations of the United States, *The Paris Peace Conference 1919*, (Washington: Usa Government Printing Office, 1943), vol. 3, s. 888.

Aynı zamanda Paris Barış Konferansı'na katılan Batılı ülkeler bu çoğulcu yapının farkındadır.

Faysal, Yüksek Konsey'e Arapların Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf devletlerinin yanında savaştıklarını ve bu insanlara verilen sözlerin gerçekleştirilmesini istemiştir. İtilaf devletlerinin savaşın sonunda Araplara bağımsızlık sözü verdiğini hatırlatmıştır. Faysal, bu talebin hukuki geçerliliğini Başkan Wilson tarafından şart koşulan "*kendi kendilerini yönetme ilkesine*" dayandırmıştır. Faysal, bağımsızlık için Suriyeli, Filistinli, Lübnanlı, Yemenli, Hicazlı ve Mezopotamyalı 20.000 gencin öldüğünü belirtmiştir. Faysal'a göre, Arapların devlet kurlmalarına yardım edilirse Batılı ülkeler Asya ve Avrupa arasında onlar ile çalışan stratejik dost bir halka ve bölgeye sahip olacaktı.²⁵ Şerif Faysal, Arapların Osmanlı Devleti'nin yıkılması için itilaf devletleri yanında savaştığı iddiası da tartışmalıdır. Çünkü sadece kendi ailesi böyle bir mücadeleye girmiştir. Diğer bir konu ise itilaf devletlerinin tamamı Araplara söz vermemiştir. Sadece İngiltere Şerif Faysal'ın ailesine Osmanlı Devleti'ne isyan karşılığında muğlak ifadelerle dolu bir devlet vaadinde bulunmuştur.

Faysal, Suriye'nin, bağımsız bir devlet olarak tanınmasını, Lübnan'ın ise bu devlete ekonomik yönden bağlı bir konfederasyon sayılmasını talep etmiştir. Faysal'ın bağımsız Suriye'den anladığı topraklar Filistin'i ve Musul'a kadar olan kısmı kapsamaktaydı. Faysal, Arapların kendi kaderlerini tayin hakkı verilmesini istemiştir. Filistin'in uluslararası bir karaktere sahip olduğunu ve bölgede çıkarı olan bütün tarafların iş birliği yapması gerektiğini ifade etmiştir.²⁶ Faysal, "*bölgede çıkarı olan bütün taraflar*" ibaresiyle Siyonistleri kast etmiştir. Siyonistler, Faysal'ın bu ifadeleri kullanması neticesinde bir ay sonra yaptıkları kendi sunumlarında avantajlı konuma geçmiştir.²⁷ Çünkü Yüksek Konsey, Filistin'in paylaşımı konusunda Araplar ile Siyonistlerin arasında bir sorun olmadığına inanmaya başlamıştır.

Şerif Faysal'ın sunumu esnasında İngiltere Başbakanı Lloyd George, ailesinin kaç askeri olduğu sorusunu yöneltmiştir. Faysal, Suriye-Mekke hattında 100.000 düzenli askeri ve kendilerine destek veren düzensiz savaşçılar olduğunu ifade etmiştir. ABD ise Arap topraklarında Milletler Cemiyeti adına manda sistemi uygulanırsa Faysal'ın Manda idaresi için tek

²⁵ Temperley, *a.g.e.*, s. 144-145, Macmillan, 1919 *Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi*, s. 596-598.

²⁶ Miller, *My Diary at Conference of Paris With Documents*, s. 299; Frus, *The Paris Peace Conference 1919*, s. 891,893.

²⁷Konferansta Dünya Siyonist Organizasyonu sunumu için bkz. Kadir Kasalak, Can Deveci, Paris Barış Konferansı'nda Siyonistlerin Talepleri, *Journal of International Social Research*, 10(54) (2017):298-306.

devleti mi yoksa daha fazla devleti mi kabul edeceğini sordu. Şerif Faysal, ne kendisinin ne de babasının böyle bir soruya cevap veremeyeceğini, bu soruya Arap halkının tamamının cevap vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Faysal, Arap halkının bölünmesinden korktuğunu, Arapların 400 yıllık bir yönetimden kurtulmak için çok çetin bir mücadele verdiğini, bunu Arap birliği için yaptıklarını söylemiştir.²⁸ Görüldüğü üzere Şerif Faysal, kendisinin yöneteceği topraklarda mandater bir idareci değil bağımsızlık istemekteydi. Şerif Faysal'ın konuşmasından sonra Arap devleti ve bölgeyi hangi gücün yöneteceğine dair sorun çıkmıştır. Fransa ve İngiltere Suriye'yi kimin yönetmesi gerektiği konusunda tartışmışlardır. Fransa, tüm Suriye'yi içeren mandaterliğin kabul edilmesinde direktmiştir. İngiltere ise Suriye'nin Fransa kontrolünde Faysal'a verilmesini ve iş birliği yapılmasını savunmuştur.

Sonuç

İngiltere, Hindistan yolu üzerinde kurduğu siyasi, ekonomik hakimiyetini devam ettirmek için Birinci Dünya Savaşı sonrasında da gerekli adımları atmıştır. Bunların başında genelde Ortadoğu özelde Filistin'e dair vaatleri gelmektedir. Uluslararası ölçekte Fransa'ya yerel de ise Siyonistler ve Araplar nezdinde Şerif Hüseyin ailesine vaatlerde bulunmuştur.

Savaş sonrasında ABD Başkanı Wilson'un yeni dünya düzeni için belirlediği ilkeler İngiltere'nin toprak işgaline dayalı sömürge sistemiyle uyuşmamıştır. Çünkü ilkeler halklara kendi geleceklerini tayin hakkı tanımaktaydı. Bu çerçevede Paris Barış Konferansı toplanmasına karar verilmiş ve farklı coğrafyalardan bir çok ileri gelen taleplerini içeren sunumlar yapmıştır.

İngiltere'de Filistin-Suriye hattında kendi çıkarlarının devamı ve Fransa'ya sınırlandırmak için halkların kendisini talep etmesini sağlamaya yönelmiştir. Bunların başında adı geçen bölgede uzun süredir vaatlerde bulunduğu dünya Siyonist organizasyonu ve Şerif Hüseyin ailesi gelmektedir. Bu çerçevede İngiltere, her iki tarafı da konferansa davet etmiştir. Fakat her iki tarafın öncelikle kendi aralarında anlaşmalarını sağlamaya çalışmış ve bu doğrultuda adımlar atmıştır.

Filistin konusunda Siyonistlerin kendilerini bölge halkına anlatmalarına fırsat tanımıştır. Nitekim Weizmann ve ekibi Filistin'de Müslüman ve Hristiyan Araplarla görüşmeler yapmış ve onların endişelerini gidermeye çalışmıştır. Fakat bu konuda başarısız olmuşlardır. Bu sorunu aşmak için

²⁸ Miller, *My Diary at Conference of Paris With Documents*, s. 298-300, Macmillan, 1919 *Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi*, s. 596-598.

İngiliz bürokratlar Arapları ikna edebileceğini düşündükleri Şerif Faysal ile Haim Weizmann'ı bir araya getirmiş, anlaşmalarını sağlamışlardır.

Böylelikle İngiltere, Paris Barış Konferansı öncesinde iki tarafı bir hedefte buluşturmuştur. Bu hedef Suriye-Filistin hattının İngiltere tarafından idare edilmesini Paris Barış Konferansı'nda talep ederek Fransa'yı saf dışı bırakmaktır. Bu sayede ABD Başkanı Wilson'un istediği de yerine getirilecek ve halklar İngiltere'yi talep edecekti. Nitekim Faysal sunumunu bu doğrultuda yapmıştır. Hatta Filistin'de Yahudi varlığına itiraz etmeyerek Siyonistlerin bir ay sonra Şubat 1919'da yapacakları sunumlarına destek olan argümanları onlara vermiştir. Bu destek sayesinde Siyonistler Filistin'deki taleplerini daha güçlü bir şekilde dile getirmiştir.

Bu süreçten de anlaşıldığı üzere İngiltere bölge halklarının talepleri ve görüşleri yerine kendi çıkarını gözetmiştir. Çünkü ne Faysal ne de Siyonistler Filistin'i temsil edebilecek tarihi birikime sahip değildi. Her ikisi de İngiltere desteğiyle bölgeye dışardan eklemeye çalışılan müttefiklerdi.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

- L/P&S/18/B222 From Mc Mahon to Sherif of Mecca, 30 August 1915.
FO/141/4759, From Foreign Office to High Commissioner for Egypt, Telegram No. 218, Document: 113, 13 February 1918.
FO/141/4759, From Foreign Office to High Commissioner for Egypt, Telegram No. 218, Document: 113, 13 February 1918.
F0141/803 Document No: 4759/157 Brig.-Gen. G.F. Clayton, Egyptian Expeditionary Force, to Sir R. Wingate, High Commissioner for Egypt, Cairo, Report of Speeches given at a Dinner in Jerusalem on the 27th April attended by Or Weizmann, Leader of the Zionist Commission, 4 May 1918.
FO/141/4759/803 Document No: 125, Brig.-Gen. G.F. Clayton, Egyptian Expeditionary Force, to Rt. Hon. A.J. Balfour, Foreign Office.
FO 371/3395 Document No: 137 Secret report on the existing Political Situation in Palestine and Contiguous Areas by Maj. W. Ormsby-Gore, 22 August 1918.
CAB 27\36, Lawrence's Message to King Hussein, 8 November 1918.
FO\882\13, Colonel Cornwallis's Report on Talks with Amir Faisal at Beirut, 19 November 1918.
FO\686\40, From King Hussein to Amir Faisal, 14 December 1918.

Yayınlanmış Arşiv Belgeleri

- Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference 1919, Usa Government Printing Office, Washington 1943: vol. 3.
Hadi, Mahdi Abdul. *Document on Palestine*. Passia, Jerusalem 2007.
Hurewitz, J.C. *Diplomacy in The Near and Middle East A Documentary Record 1535-1956*. (: Archive Editions, Newyork 1956. vol:2.

Kitap ve Makaleler

- Antonius, George. *The Arab Awakening*. Lippincott Press, 1939.
Caplan, Neil. *Futile Diplomacy early Arab-Zionist Negotiation Attempts 1913-1931*. Routledge, London 2015.
Çiçek, M. Talha. "Erken Cumhuriyet Dönemi Ders Kitapları Çerçevesinde Türk Ulus Kimliği İnşası ve "Arap İhaneti". *Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*. c. 17 s.32 (2012/1: 169-188.
Çiçek, M. Talha. "İttihatçılar ve Şerif Hüseyin Mekke İsyanı'nın Nedenleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Tarih ve Toplum*. c.8 2013: 41-57.
Deveci, Can . "General Allenby Döneminde Filistin'de Askeri Yönetim ve Nebi Musa Olayları (1917-1920)". *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8 2018: 35-50.
Goldschmidt, Arthur -Lawrence Davidson, *Kısa Ortadoğu Tarihi*. Doruk Yay, İstanbul 2008.
Hourani, Albert. *Arap Halkları Tarihi*. İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
Kasalak, Kadir. "Paris Barış Konferansı'nda Ermeniler ve Kürtler". *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*. c. VIII, s.1 2012: 101-121.
Kasalak, Kadir, Can Deveci. "Paris Barış Konferansı'nda Siyonistlerin Talepleri". *Journal of International Social Research*, 10(54), 2017: 298-306.
Kedourie, Elie. *England and the Middle East The Destruction of the Ottoman Empire 1914-1921*. Mansell Publishing Limited, London1987.
Kızıltoprak, Süleyman. *Mısır'da İngiliz İşgali Osmanlı'nın Diplomasi Savaşı 1882-1887*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010.

- Köse, İsmail. *Arap İsyanı*. Kronik Kitap, İstanbul 2019.
- Litvinoff , Barnet. *The Letter and Papers of Chaim Weizmann*. Transaction Books Rutgers University Israel University Press, Jerusalem 1983.
- Mango, Andrew – Mcnamara, Robert, Frasaer, T.G. *Modern Ortadoğu'nun Kuruluşu*. Remzi Kitapevi, İstanbul 2011.
- Macmillan, Margaret. *1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi*. çev. Belkıs Dişbudak. Alfa yay, İstanbul 2015.
- Miller, David Hunter. *My Diary at Conference of Paris With Documents*. Newyork, 1924, vol. 4.
- Öke, Mim Kemal. *Siyonizm'den Uygurluklar Çatışmasına Filistin Sorunu*. Ufuk Kitapları, İstanbul 2002.
- Reinharz, Yehuda. *Chaim Weizmann the Making of a Statesman*. Brandies University Press, London 2001.
- Sachar, Howard M. *A History Of Israel*. Alfred A. Knoff, Newyork 1989.
- Segev, Tom. *One Palestine Complete Jews And Arabs Under The British Mandate*. Abacus, London 2000.
- Shapira, Anita. *Israel a History*. Brandeis University Press, USA 2012.
- Soy, H. Bayram. "II.Wilhelm, Weltpolitik ve II. Abdülhamit". *Yeni Türkiye Yayınları Türkler Ansiklopedisi*. c.13, 2002: 25-33.
- Sonyel, Salahi. "Albay T.E. Lawrence Hasimi Araplarını Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı Ayaklanmaları için Nasıl Aldattı". *Bellekten*. c. LI, Sayı. 199, s. 231-279.
- Temperley, H. W. V. *History of Paris Peace Conference*. Oxford University Press, London 1924: vol: 6.
- Waylet, Bonyer – Jackh, Ernst. *İmparatorluk Stratejileri ve Ortadoğu'da Alman İngiliz Mücadelesi*. Çev. Vedat Atilla. Nemesis Kitaplığı, İstanbul 2004.